

WAAR DENK JE AAN BIJ DE WOORDEN 'GODSDIENST' EN 'LEVENSBESCHOUWING'?

Visitatiecommissie VKLO in gesprek met opleiders en directie KPZ.

De vraag 'waar denk je aan bij de woorden 'godsdienst' en 'levensbeschouwing'?' roept bij onze studenten aan het begin van hun opleiding veel verschillende beelden en emoties op. Eerlijk is eerlijk, die zijn lang niet altijd positief. Toch vinden wij het van groot belang dat het vakgebied dat gaat over godsdienst, levensbeschouwing en identiteit juist in deze tijd een prominente plek heeft in het curriculum op KPZ. Inhoudelijk draagt het bij aan het formuleren van antwoorden op twee urgente maatschappelijke vragen, die ook in onze gesprekken met studenten steeds weer naar voren komen. De eerste is: Hoe kunnen leraren omgaan met (religieuze) diversiteit in de klas? En vooral de vraag die hieronder ligt: Wat verbindt ons (nog)?

De tweede is: Hoe kun je een plek geven aan existentiële vragen die voortkomen uit de ervaringen van de leerlingen? In de post-moderne maatschappij zijn de traditionele zingevende verhalen weggevallen. Het gevolg hiervan is dat mensen zelf op zoek moeten naar een antwoord op de levensvragen die zij tegenkomen. Het persoonlijk formuleren van een antwoord hierop is essentieel om te komen tot waardevolle samenlevingen, zowel op landelijk niveau als op klasniveau. Dat deze twee vragen breder leven dan alleen in onze klaslokalen, stelde ook Erik Renkema onlangs in Trouw (Renkema, 2019).

	ZEE (Zingeving Ethiek en Esthetiek)	GLB (Godsdienst/ Levensbeschouwing in smalle zin)	STV (Schooltijd Vieren)
Pabo 1	Zeebenen: zoeken naar het ware, het goede het schone Zee in Zicht: verkennen van de persoonlijke levensbeschouwing a.d.h.v. de drie kernconcepten Cultuurbeleving	Zin in verhalen: werken met de uitnodiging van levensbeschouwelijke verhalen	
Pabo 2	Culturele verschijnselen: 19e eeuw Veilige Havens: verkennen van de antwoorden op levensvragen vanuit zes levensbeschouwelijke stromingen Cultuurbeleving	Zin in Bijbel Verhalen: kennismaken en werken met Bijbelverhalen in de klas	Kerstviering Kloosterdagen Taizé
Pabo 3	Culturele verschijnselen: 20e eeuw Koersen op de Ander: nadenken over omgaan met de ander vanuit verschillende filosofische en culturele beschouwingen		Openingsviering
Pabo 4	Naar de Overkant: formuleren van voorlopige antwoorden op de Kantiaanse vragen vanuit inspirerende bronnen	Zin de Klas: ontwikkelen van een lessenserie die aansluit bij de identiteit van de WPO-school	

Overzicht leerlijnen GLB op KPZ

In dit artikel lees je wat er in onze lessen plaatsvindt, wat het vakgebied Godsdienst en Levensbeschouwing (GLB) waardevol maakt in deze tijd en wat de bevindingen zijn van de visitatiecommissie van de Vereniging van Katholieke Lerarenopleiders (VKLO) ten aanzien van ons curriculum.

KPZ biedt binnen het vakgebied GLB drie leerlijnen aan (zie tabel), waarin studenten het proces aangaan rondom de bewustwording van de eigen (levensbeschouwelijke) identiteit en de relatie tot de professionele (levensbeschouwelijke) identiteit die de basis vormt voor het handelen in de praktijk van het werken met kinderen.

De eerste leerlijn is Zingeving Ethiek en Esthetiek (ZEE). Bij het verkennen van mogelijke antwoorden op levensvragen, is naast kennis van de verschillende grote levensbeschouwelijke stromingen, ook kennis van grote filosofische, maatschappelijke en culturele/kunstzinnige stromingen van belang om de verschillende mogelijke antwoorden in hun context te kunnen plaatsen. Vanuit deze kennis worden studenten uitgedaagd om te komen tot een eigen antwoord, dat ze verweven in hun professionele identiteit. Tot slot onderzoeken studenten welke gevolgen hun eigen antwoorden hebben voor

het professionele handelen in de stage, in relatie tot de kinderen, het team en de organisatie van de stageschool.

Binnen de tweede leerlijn, Godsdienst/Levensbeschouwing, leren de studenten hoe ze het proces rondom identiteitsvorming in relatie tot levensbeschouwelijke vragen bij de kinderen in de klas kunnen stimuleren met behulp van verhalen, vanuit hun eigen (al dan niet katholieke) levensbeschouwelijke achtergrond. De leerlijn GLB komt voort uit de katholieke grondslag van KPZ. Studenten die alle modules in deze leerlijn met succes afronden en daarnaast de leerlijn Schooltijd Vieren hebben gevolgd, kunnen het katholieke diploma GLB halen naast hun pabo-diploma.

De leerlijn Schooltijd Vieren bestaat uit een aantal ervaringsgerichte onderdelen waarvan de studenten er twee dienen te volgen. Zo kunnen zij de openings- of de kerstviering helpen vormgeven, kunnen ze vier dagen naar een klooster gaan (zonder mobiel...) of een jongerenontmoeting bijwonen in de Franse broedergemeenschap Taizé. Het uitgangspunt van deze module is dat onderdompeling in een levensbeschouwelijke traditie een positieve invloed kan hebben op het aangaan van de levensbeschouwelijke dialoog.

KERNBEGRIPPEN UIT DE KENNISBASIS

Het diploma GLB is een vereiste om binnen een katholieke stichting als leraar aan het werk te kunnen. Het diploma wordt afgegeven door de bisschoppelijk gedelegeerden en het programma van het vakgebied GLB moet vanzelfsprekend aan een aantal eisen voldoen. Deze eisen zijn door de VKLO vastgelegd in de kennisbasis GLB (VKLO, 2014). De belangrijkste begrippen binnen deze kennisbasis zijn contingentie, transcendentie en traditie. Dit zijn dynamische, maar abstracte begrippen, die eigenlijk niet in een korte uitleg op schrift te vangen zijn. Voor de helderheid van dit verhaal toch een poging.

Contingentie leggen wij meestal uit aan de hand van contingentie-ervaringen. Dit zijn ervaringen van verwondering of verbijstering; ze maken een diepe indruk op je en gaan verder dan het alledaagse. Doordat de vanzelfsprekendheid van het alledaagse wordt doorbroken, ga je je (opnieuw) afvragen waar het leven voor jou op dit moment eigenlijk om draait.

Bij *transcendentie* gaat het over de vraag of er 'iets' is dat onze werkelijkheid overstijgt. Iets dat aan onze waarneming en zelfs inlevingsvermogen voorbij gaat. Als je daar een naam aan wilt geven, kun je bijvoorbeeld denken aan 'God' of een 'allesomvattende energie'.

Het begrip *traditie* gaat over (onderdelen van) tradities waardoor we ons willen laten inspireren. Het zijn inzichten die zo waardevol zijn dat je ze een plek wilt geven in je eigen leven en in dat van anderen. Denk hierbij aan gewoonten, waarden, rituelen of verhalen.

Juist omdat de invulling van deze begrippen zo dynamisch is, speelt ons eigen verhaal hierbij een belangrijke rol. Door in verhaalvorm een uitleg te geven over waar jij als student staat ten opzichte van de drie begrippen die hiervoor zijn uitgelegd, denk je na over waar je vandaan komt, wie je bent en wie je wilt zijn. Je vertelt wie je bent en wat jouw leven zinvol maakt. Wij gaan er hierbij vanuit dat identiteit het verhaal is dat jij over jezelf vertelt (McAdams, 1993). We noemen dit een narratieve identiteit. Op dezelfde manier bestaat ook de professionele identiteit uit een narratief.

VISITATIE DOOR AFGEVAARDIGDEN VAN VKLO

Op 20 maart 2019 zijn drie afgevaardigden vanuit de VKLO op KPZ geweest voor een visitatie. Er werd gekeken naar drie onderwerpen: de bijdragen van het vakgebied aan de brede identiteitsvorming van de (aankomende) leraar, de bijdrage aan de

identiteitsvorming van de schoolgemeenschap en de in- en uitvoering van de Kennisbasis GLB (KPZ, 2019). Tijdens het bezoek is de commissie in gesprek gegaan met studenten van de opleiding, alumni, team identiteit, collega's van KPZ en een aantal collega-bestuurders uit het werkveld. Hieronder zullen we de meest in het oog springende bevindingen op de drie genoemde terreinen kort samenvatten. Voor een uitgebreid overzicht verwijzen wij naar het visitatierapport (VKLO, 2019).

WAARDERING

Over de brede identiteitsvorming van de (aankomende) leraar zegt de commissie: 'KPZ leidt leraren op met veel in hun bagage (ook met veel inhouden met betrekking tot levensbeschouwing/zingeving, ethiek en esthetiek) en een rijke persoonlijkheid. Studenten die een verbinding kunnen maken tussen wat boven de waterspiegel zichtbaar is aan gedrag en competenties en de diepere lagen van het (mede-) mens-zijn daaronder. De emancipatorische opdracht van KPZ leeft bij docenten' (VKLO, 2019, p.6).

De commissie doet echter ook een aantal aanbevelingen, waarvan we hieronder de kern beschrijven:

- **probeer meer ademruimte te creëren voor de studenten, zodat ook trage levensvragen de kans krijgen verder te rijpen;**
- **onderzoek de mogelijkheid van 'narrativiteit' als conceptuele onderlegger voor het gehele curriculum van KPZ. Door uit te gaan van dit gemeenschappelijke concept, kan de verbinding tussen de verschillende vakgebieden voor de studenten scherper in beeld worden gebracht.**

Als het gaat over de identiteitsvorming van de schoolgemeenschap, zegt de commissie: 'De docenten GLB/ZEE slagen erin om hun studenten (mee) te vormen, vanuit de eigenheid van het individu, maar ook in de opgeroepen ontmoeting/confrontatie met rijke tradities van (westerse en andere) culturen, met bronnen van de katholiek-christelijke geschiedenis (GLB/ZEE) en met de geest van de Verlichting (ZEE). Vanuit deze vorming zijn afgestudeerden bereid en in staat hun bijdrage te leveren aan de verdere identiteitsontwikkeling van scholen. De commissie heeft daar grote waardering voor' (VKLO, 2019, p.8).

Op dit gebied doet de commissie één aanbeveling:

- **ga met schoolteams en -besturen in gesprek over wat jullie voor elkaar kunnen betekenen met betrekking tot de identiteitsontwikkeling van scholen.**

Over de in- en uitvoering van de kennisbasis GLB zegt de commissie: 'De commissie durft te stellen dat de implementatie van de kennisbasis op KPZ is geslaagd. De drie kernconcepten zijn een levende werkelijkheid voor studenten. Ze geven hun houvast in het geven van levensbeschouwelijk onderwijs. De commissie heeft ook grote waardering voor de toetsvormen die het team Identiteit heeft ontwikkeld of nog aan het componeren is' (VKLO, 2019, p.10).

Ook hier doet de commissie een aanbeveling:

- **treed (meer) naar buiten met de GLB- en de ZEE-lijn, door deze bijvoorbeeld te presenteren op landelijke bijeenkomsten en conferenties, zodat landelijke collega's hierdoor geïnspireerd kunnen raken.**

CONCLUSIE

De commissie spreekt haar waardering uit over de invulling van de drie hierboven beschreven terreinen waarop deze visitatie zich gericht heeft en ze geeft waardevolle aanbevelingen. Dit is een resultaat waar we als KPZ trots op zijn. Wij denken dat dit een stevige bijdrage kan leveren aan het formuleren van een antwoord op de twee urgente maatschappelijke vragen waar we dit stuk mee begonnen. In het curriculum is zowel aandacht voor het ontwikkelen van de eigen professionele levensbeschouwelijk identiteit en het gesprek daarover met anderen, als voor het creëren van een plek waar gesproken wordt over levensvragen.

We zullen de aanbevelingen van de commissie ter harte nemen. In de komende tijd hopen we meer zicht te krijgen op de mate waarin het curriculum onze toekomstige leraren handen en voeten geeft om deze vraagstukken in de dagelijkse praktijk van het onderwijs aan de orde te stellen. Zo zullen we o.a. vanuit team identiteit met een aantal bestuurders uit de regio het gesprek aangaan rondom identiteit en de invulling daarvan binnen onze opleidingen. Wat kunnen we voor elkaar betekenen wat betreft de identiteitsontwikkeling van scholen in deze tijd? We zien ernaar uit een aantal van jullie tijdens deze gesprekken te ontmoeten.

LITERATUUR

- KPZ (2019). *Notitie visitatie VKLO 20 maart 2019*. Zwolle: KPZ.
- McAdams, D. (1993). *The stories we live by. Personal myths and the making of the self*. New York: The Guilford Press.
- Renkema, E. (2019, 18 september). 'Wij halen God uit het lesboek en gaan kritisch op onderzoek uit'. *Trouw*. Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/opinie/wij-halen-god-uit-het-lesboek-en-gaan-kristisch-op-onderzoek-uit-bf497940>
- VKLO (2014). *Kennisbasis godsdienst/levensbeschouwing RK*. Eindhoven: VKLO.
- VKLO (2019). *Visitatie levensbeschouwelijke dimensie van het onderwijs van katholieke lerarenopleidingen voor het primair onderwijs of van katholieke richtingen of stromingen op algemene pabo's. Visitatierapport KPZ*. Eindhoven: VKLO.

**Interesse in de *Notitie visitatie VKLO 20 maart 2019* of het *Visitatierapport KPZ*?
Mail dan naar teamidentiteit@kpz.nl.**

**TEAM IDENTITEIT BESTAAT UIT:
CAROLINA BLANKEN, MIPO DESCHEEMAEKER,
MYRTHE KELDER EN BERT THOLE.**

